

COMUNICATUL DE LA LONDRA

Spre un Spațiu European al Învățământului Superior: răspunsuri la provocările unei lumi globalizate

1. Introducere

1.1 Noi, miniștrii responsabili pentru învățământul superior din țările care participă la Procesul Bologna, ne-am reunit la Londra pentru a trece în revistă progresul înregistrat de la ultima întrunire, la Bergen, în 2005.

1.2 Pe baza criteriilor stabilite pentru statutul de țară membră, salutăm intrarea Republicii Muntenegro în rândurile membrilor Procesului Bologna.

1.3 Evoluțiile din ultimii doi ani reprezintă un pas important către realizarea Spațiului European al Învățământului Superior (SEIS). Pornind de la moștenirea noastră culturală europeană, bogată și variată, dezvoltăm un SEIS bazat pe autonomie instituțională, libertate academică, șanse egale și principii democratice care vor facilita mobilitatea, vor spori posibilitățile de angajare pe piața muncii și vor întări atractivitatea și competitivitatea Europei. Cu gândul la viitor, suntem conștienți că în această lume aflată în schimbare va exista o permanentă nevoie de adaptare a sistemelor de învățământ superior, să ne asigurăm că SEIS rămâne competitiv și că poate să răspundă eficient la provocările globalizării. Pe termen scurt, considerăm că implementarea reformelor de tip Bologna este o sarcină importantă, și apreciem sprijinul și implicarea permanente ale tuturor partenerilor la acest proces. Salutăm contribuția grupurilor de lucru și a seminarelor la accelerarea progresului. Suntem de acord să continuăm să lucrăm împreună, ca parteneri, sprijinindu-ne reciproc în eforturile noastre și promovând schimbul de bune practici.

1.4 Reafirmăm aici angajamentul de a crește compatibilitatea și comparabilitatea sistemelor noastre de învățământ superior, respectând, în același timp, diversitatea acestora. Recunoaștem influența importantă pe care instituțiile de învățământ superior o exercită asupra dezvoltării societăților noastre, pe baza tradițiilor lor de centre de învățare, cercetare, creație și transfer de cunoștințe, precum și datorită rolului lor hotărâtor în definirea și transmiterea valorilor pe care sunt construite societățile noastre. Scopul nostru este să le asigurăm instituțiilor de învățământ superior resursele necesare pentru a continua să-și realizeze toate obiectivele. Printre acestea se numără: pregătirea sutudenților pentru o viață de cetățeni activi într-o societate democratică; pregătirea studenților pentru carierele lor viitoare și asigurarea dezvoltării lor personale; crearea și păstrarea unei baze de cunoștințe vaste și actuale; și stimularea cercetării și inovării.

1.5 Prin urmare, subliniem importanța unor instituții solide, care să fie diverse, finanțate corespunzător, autonome și responsabile. Principiile nediscriminării și accesului echitabil trebuie să fie respectate și promovate în întregul SEIS. Ne angajăm să susținem aceste principii și să ne asigurăm că nici studenții, nici personalul didactic nu sunt supuși niciunui fel de discriminare.

2. Progresul în direcția creării SEIS

2.1 Raportul nostru de inventariere a progreselor înregistrate, împreună cu raportul *EUA Trends V (Tendințe V)*, documentul *ESIB Bologna With Student Eyes (Procesul Bologna văzut prin ochii studenților)* și studiul *Eurydice Focus on the Structure of Higher Education in Europe (Structurile învățământului superior în Europa)*, confirmă că, în general, s-au înregistrat progrese în ultimii doi ani. Crește din ce în ce mai mult gradul de conștientizare a faptului că un rezultat semnificativ al procesului va fi o reorientare de la învățământul superior centrat pe cadrele didactice spre învățământul superior axat pe student. Vom continua să sprijinim această evoluție importantă.

2.2 Mobilitatea personalului didactic, a studenților și a absolvenților este unul dintre elementele esențiale ale Procesului Bologna, care creează oportunități pentru dezvoltarea personală, dezvoltă cooperarea internațională între persoane și instituții, crește calitatea învățământului superior și a cercetării și transpune în fapt dimensiunea europeană.

2.3 Din 1999 s-au înregistrat unele progrese, dar mai rămân încă multe provocări. Dintre obstacolele din calea mobilității, cele mai pregnante sunt problemele legate de imigrare, de recunoașterea diplomelor, de stimulentele financiare insuficiente și de prevederile rigide în privința pensiilor. Recunoaștem responsabilitatea ce revine guvernelor naționale în facilitarea procedurilor de eliberare a vizelor, a permiselor de rezidență și a celor de muncă, după caz. Acolo unde aceste măsuri sunt în afara ariei noastre de competență ca miniștri ai învățământului superior, ne angajăm să colaborăm fiecare cu guvernul nostru pentru a face progrese decisive în acest domeniu. La nivel național, vom acționa pentru a implementa în totalitate instrumentele și procedurile stabilite pentru recunoaștere și vom căuta modalități de stimulare a mobilității, atât pentru personalul didactic, cât și pentru studenți. Printre acestea se numără încurajarea unei creșteri semnificative a numărului de programe de studii comune și asigurarea flexibilității programelor școlare, precum și îndemnarea instituțiilor noastre să-și asume mai multă responsabilitate pentru mobilitatea personalului didactic și a studenților, repartizată mai echitabil între țările din SEIS.

2.4 S-a înregistrat un progres însemnat la nivel național, respectiv instituțional, către obiectivul nostru de creare a unui SEIS bazat pe un sistem de studii universitare structurat pe trei cicluri. Numărul studenților înscriși la cursurile din primele două cicluri a crescut în mod semnificativ și s-au redus barierele structurale dintre cicluri. În mod similar, a crescut numărul programelor doctorale structurate. Subliniem importanța reformei curriculare, care duce la calificări mai bine adaptate atât necesităților pieței muncii, cât și continuării studiilor. În viitor, eforturile trebuie să se concentreze asupra înlăturării barierelor la accesul și la trecerea dintre cicluri și asupra implementării adecvate a ECTS, pe baza rezultatelor învățării și a volumului de muncă a studenților. Subliniem importanța creșterii potențialului de angajare pe piața muncii a absolvenților, semnalând în același timp că trebuie în continuare dezvoltată culegerea de date cu privire la acest aspect.

2.5 Recunoașterea corectă a calificărilor din învățământul superior, a perioadelor de studii și a învățării anterioare, inclusiv recunoașterea învățării non-formale și informale, sunt componente esențiale ale SEIS, atât intern, cât și în contextul global. Lizibilitatea și comparabilitatea diplomelor, precum și accesul la informațiile despre sistemele de învățământ și despre cadrele

calificărilor sunt condițiile necesare pentru mobilitatea cetățenilor și asigurarea atractivității și competitivității SEIS. Suntem mulțumiți că 38 de membri ai Procesului Bologna, inclusiv Muntenegru, au ratificat până în prezent Convenția de la Lisabona privind recunoașterea diplomelor din învățământul superior în regiunea europeană și îi îndemnăm pe ceilalți membri să facă același lucru cât mai curând.

2.6 Se constată un progres în implementarea Convenției de la Lisabona, a ECTS și a Suplimentului la diplomă, dar ansamblul demersurilor naționale și instituționale în vederea recunoașterii diplomelor trebuie să fie mai coerent. Așadar, pentru a ameliora practicile de recunoaștere a diplomelor, cerem Grupului de coordonare a Procesului Bologna (BFUG) să ia măsurile necesare pentru ca rețelele ERIC/NARIC să analizeze planurile naționale de acțiune și să disemineze bunele practici.

2.7 Cadrele calificărilor sunt instrumente importante pentru a asigura comparabilitatea și transparența în SEIS și pentru a facilita mobilitatea studenților în interiorul sistemelor de învățământ superior și între aceste sisteme. De asemenea, acestea ar trebui să ajute instituțiile de învățământ superior să creeze module și programe de studii bazate pe rezultatele învățării și pe credite și să îmbunătățească recunoașterea calificărilor, precum și a tuturor formelor de învățare anterioară,

2.8 Remarcăm un anumit progres inițial în direcția implementării cadrelor naționale ale calificărilor, dar și că sunt necesare mult mai multe eforturi. Ne angajăm să implementăm pe deplin până la sfârșitul anului 2010 aceste cadre naționale ale calificărilor, în conformitate cu Cadrul Calificărilor pentru SEIS. Recunoaștem că aceasta este o sarcină foarte dificilă și cerem Consiliului Europei să sprijine schimburile de experiență în elaborarea cadrelor naționale ale calificărilor.

2.9 Suntem mulțumiți că aceste cadre naționale ale calificărilor compatibile cu Cadrul Calificărilor pentru SEIS vor fi compatibile și cu propunerea Comisiei Europene privind Cadrul european al Calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții.

2.10 Considerăm Cadrul Calificărilor pentru SEIS, asupra căruia am convenit la Bergen, ca element central al promovării învățământului superior european în context global.

2.11 Raportul de inventariere a progreselor arată că există unele elemente ale învățării flexibile în majoritatea țărilor, însă dezvoltarea mai sistematică a parcurilor de învățare flexibile care să sprijine învățarea de-a lungul vieții sunt în fază incipientă. Prin urmare, cerem BFUG să intensifice schimbul de bune practici și să acționeze în direcția unei înțelegeri unitare a rolului învățământului superior în învățarea de-a lungul vieții. Doar în câteva dintre țările membre ale SEIS se poate spune că există mecanisme bine dezvoltate pentru recunoașterea învățării anterioare în vederea accesului la studii sau pentru obținerea de credite. Invităm BFUG ca, în cooperare cu ENIC/NARIC, să formuleze propuneri pentru îmbunătățirea recunoașterii învățării anterioare.

2.12 Standardele și liniile directoare pentru Asigurarea Calității în SEIS adoptate la Bergen (*European Standards and Guidelines - ESG*) s-au dovedit a fi un puternic factor de schimbare în

domeniul asigurării calității. Toate țările au început să le implementeze, iar unele au făcut progrese însemnate. În special evaluarea externă a asigurării este mult mai bine dezvoltată decât înainte. Gradul de participare a studenților la toate nivelurile a crescut din 2005, deși mai sunt necesare îmbunătățiri. Deoarece responsabilitatea principală pentru asigurarea calității aparține instituțiilor de învățământ superior, acestea trebuie să continue să-și dezvolte sistemele de asigurare a calității. Recunoaștem progresul înregistrat în recunoașterea reciprocă a deciziilor privind acreditarea și asigurarea calității și încurajăm continuarea colaborării internaționale între agențiile de asigurare a calității.

2.13 Primul Forum European al Asigurării Calității, organizat în comun de EUA, ENQA, EURASHE și ESIB (Grupul E4) în 2006 a oferit ocazia de a discuta evoluțiile la nivel european în domeniul asigurării calității. Îndemnăm aceste patru organizații să continue organizarea anuală a Forumurilor Europene ale Asigurării Calității, pentru a facilita diseminarea bunelor practici și a asigura continua îmbunătățire a calității în SEIS.

2.14 Mulțumim Grupului E4 pentru răspunsul la cererea noastră de a aprofunda aspectele practice ale creării unui Registru European al Agențiilor de Asigurare a Calității din Învățământul Superior. Scopul acestui Registru este de a permite tuturor celor implicați, precum și publicului larg, accesul liber la informațiile obiective despre acele agenții de asigurare a calității demne de încredere, care își desfășoară activitatea în conformitate cu ESG. Prin urmare, acesta va spori încrederea în învățământul superior din SEIS și dincolo de el și va facilita recunoașterea reciprocă a deciziilor legate de asigurarea calității și de acreditare. Salutăm crearea de către Grupul E4 a unui Registru, în parteneriat, pe baza modelului operațional propus de el. Registrul va funcționa la bază voluntară, se va autofinanța, independent și transparent. Cererile de înscriere în Registru trebuie să fie evaluate pe baza gradului substanțial de conformitate cu ESG, probat de o evaluare independentă la nivel național agreeată de autoritățile naționale, acolo unde acest criteriu este solicitat. Cerem grupului E4 să ne raporteze regulat, prin BFUG, progresele înregistrate și să se asigure că, după doi ani de la începerea activității Registrului, acesta va fi supus unei evaluări externe, ținând cont de opiniile tuturor celor implicați.

2.15 Corelarea mai strânsă a SEIS cu Spațiul European al Cercetării rămâne un obiectiv important. Recunoaștem valoarea creării și menținerii unei diversități largi de programe doctorale în conformitate cu Cadrul Calificărilor pentru SEIS, evitând însă excesul de reglementare. În același timp, considerăm că sporirea ofertei de programe de doctorat, precum și îmbunătățirea statutului, perspectivelor de carieră și finanțării cercetătorilor debutanți, sunt condiții esențiale pentru îndeplinirea obiectivelor europene de întărire a capacității de cercetare și de creștere a calității și competitivității învățământului superior european.

2.16 În consecință, îndemnăm instituțiile noastre de învățământ superior să-și intensifice eforturile de a include programele doctorale în strategiile și politicile instituționale și să creeze parcursuri de carieră adecvate și oportunități pentru doctoranzi și cercetători debutanți.

2.17 Invităm EUA să sprijine în continuare schimburile de experiență între instituțiile de învățământ superior în privința programelor doctorale inovatoare care apar în Europa, precum și în privința altor aspecte esențiale, cum ar fi transparența condițiilor de acces, procedurile de supraveghere și de evaluare, dezvoltarea unor competențe transferabile și a unor modalități de

creștere a posibilității de angajare pe piața muncii. Vom căuta ocaziile adecvate pentru a încuraja schimbul de informații legate de finanțare și de alte aspecte, atât între guvernele noastre, cât și cu alte organisme de finanțare a cercetării.

2.18 Învățământul superior trebuie să joace un rol important în stimularea coeziunii sociale, în reducerea inegalităților și în creșterea nivelului de cunoștințe, abilități și competențe la nivelul societății. Prin urmare, politica ar trebui să vizeze creșterea la maximum a potențialului indivizilor din punct de vedere al dezvoltării personale și al contribuției lor la o societate durabilă și democratică, bazată pe cunoaștere. Împărtășim aspirația socială ca studenții care acced la învățământ superior, urmează cursurile și devin absolvenți, la toate nivelurile, să reflecte diversitatea populațiilor noastre. Reafirmăm importanța faptului că studenții trebuie să aibă posibilitatea de a-și finaliza studiile fără a întâlni obstacole legate de mediul economic și social din care provin. Așadar ne vom continua eforturile de a asigura servicii adecvate pentru studenți, de a crea parcursuri de învățare mai flexibile, către și în interiorul învățământului superior, și să creștem participarea la toate nivelurile, pe baza șanselor egale.

2.19 Ne bucură faptul că în multe părți ale lumii reformele de tip Bologna au suscitât mult interes și au stimulat dezbateri despre diferite aspecte între parteneri europeni și internaționali. Printre acestea se numără recunoașterea calificărilor, beneficiile cooperării bazate pe parteneriat, încredere reciprocă și înțelegere, precum și valorile Procesului Bologna. Mai mult, recunoaștem că unele țări din alte părți ale lumii au făcut eforturi de a-și aduce sistemele de învățământ superior mai aproape de cadrul Bologna.

2.20 Adoptăm strategia „Spațiul European al Învățământului Superior în context global” și vom acționa în continuare în privința aspectelor centrale ale politicilor: îmbunătățirea informațiilor despre SEIS și promovarea atractivității și competitivității acestuia; întărirea cooperării bazate pe parteneriat; intensificarea dialogului politicilor; îmbunătățirea recunoașterii diplomelor. Această activitate trebuie privită în corelație cu studiul OECD/UNESCO *Liniile directoare pentru furnizarea calității în învățământul superior transnațional (Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education)*.

3. Priorități pentru 2009

3.1 Suntem de acord ca în următorii doi ani să ne concentrăm pe finalizarea implementării liniilor de acțiune stabilite, inclusiv a priorităților actuale privind sistemul de studii universitare pe trei cicluri, asigurarea calității și recunoașterea diplomelor și perioadelor de studiu. Ne vom concentra cu precădere pe următoarele domenii de acțiune:

Mobilitatea

3.2 În rapoartele naționale din anul 2009, vom prezenta acțiunile întreprinse la nivel național în vederea promovării mobilității studenților și a personalului didactic, inclusiv măsurile de evaluare viitoare. Ne vom concentra pe principalele provocări la nivel național identificate în paragraful 2.3 de mai sus. De asemenea, suntem de acord să creăm o rețea de experți naționali care să disemineze informații și să sprijine procesul de identificare și depășire a obstacolelor legate de transferabilitatea burselor și granturilor de studiu.

Dimensiunea socială

3.3 În mod similar, vom raporta asupra strategiilor și politicilor naționale cu privire la dimensiunea socială, incluzând planurile de acțiune și măsurile de evaluare a eficienței lor. Îi vom invita pe toți cei implicați să participe la această activitate și să o sprijine, la nivel național.

3.4 Recunoaștem necesitatea creșterii disponibilității datelor din toate țările participante la Procesul Bologna atât în privința mobilității, cât și a dimensiunii sociale. Prin urmare, cerem Comisiei Europene (Eurostat) ca, împreună cu Eurostudent, să creeze indicatori și date comparabili/e și fiabili/e pentru măsurarea progresului în direcția obiectivului general al dimensiunii sociale și al mobilității studenților și personalului didactic în toate țările Bologna. Datele din acest domeniu ar trebui să prezinte echitatea în privința participării la învățământ superior, ca și potențialul de angajare pe piața muncii a absolvenților. Această sarcină trebuie să fie îndeplinită în colaborare cu Grupul de coordonare (BFUG) și un raport va fi prezentat la Conferința ministerială din 2009.

3.5 Ca urmare a introducerii sistemului de studii universitare pe trei cicluri, cerem Grupului de coordonare (BFUG) să examineze mai detaliat modalitățile de creștere a potențialului de angajare pe piața muncii pentru fiecare dintre aceste cicluri, precum și în contextul învățării de-a lungul vieții. Aceasta presupune responsabilitatea tuturor celor implicați. Guvernele și instituțiile de învățământ superior vor trebui să comunice mai mult cu angajatorii și cu alte părți interesate în privința necesității reformelor. Vom lua măsuri, după caz, în cadrul guvernelor noastre, pentru ca structurile de angajare și dezvoltare a carierei din sectorul public să fie deplin compatibile cu noua structură a studiilor. Cerem instituțiilor să dezvolte în continuare parteneriatele și cooperarea cu angajatorii în procesul actual de inovare a curriculum-ului pe baza rezultatelor învățării.

3.6 Cerem Grupului de coordonare (BFUG) să ne raporteze în 2009 evoluțiile generale în acest domeniu la nivel european, național și instituțional. Toți cei implicați aici au un rol corespunzător sferei lor de responsabilitate. Raportând implementarea strategiei pentru SEIS în context global, Grupul de coordonare BFUG trebuie să aibă în vedere în mod special două priorități. Prima constă în îmbunătățirea informațiilor disponibile despre SEIS, prin crearea site-ului Secretariatului Bologna și pe baza Manualului Bologna al EUA; a doua este îmbunătățirea recunoașterii. Cerem instituțiilor de învățământ superior, centrelor ENIC/NARIC și altor autorități competente în domeniul recunoașterii din cadrul SEIS să evalueze calificările din alte părți ale lumii cu aceeași lipsă de prejudecăți cu care se așteaptă să fie evaluate în ale părți ale lumii calificările europene, și să se bazeze în acest proces pe principiile convenției Lisabona.

3.7 Cerem Grupului de coordonare (BFUG) să continue procesul de inventariere, pe baza rapoartelor naționale, la timp pentru Conferința ministerială din 2009. Așteptăm o evoluție ulterioară a analizei calitative a procesului de inventariere, în special în privința mobilității, a Procesului Bologna în context global și a dimensiunii sociale. Printre domeniile vizate de inventariere trebuie să se numere în continuare sistemul de studii pe cicluri și potențialul de angajare pe piața muncii a absolvenților, recunoașterea diplomelor și a perioadelor de studii și implementarea tuturor aspectelor legate de asigurarea calității, în conformitate cu ESG. În vederea dezvoltării unei învățări mai centrate pe student, mai bazate pe rezultate, următoarea etapă trebuie să abordeze de o manieră integrată cadrele naționale de calificări, rezultatele învățării și creditele de studii, învățarea de-a lungul vieții și recunoașterea învățării anterioare.

4. Privind spre 2010 și mai departe

4.1 Întrucât SEIS continuă să se dezvolte și să răspundă provocărilor globalizării, anticipăm că va fi necesară continuarea colaborării și după anul 2010.

4.2 Suntem hotărâți să considerăm anul 2010, care va marca trecerea de la Procesul Bologna la SEIS, ca o ocazie de a ne afirma din nou convingerea că învățământul superior este un element-cheie în efortul nostru de a crea societăți durabile atât la nivel național, cât și la nivel european. Vom considera 2010 o ocazie de a reformula viziunea care a motivat demararea Procesului Bologna, în 1999, și de a pleda în favoarea unui SEIS construit pe valori și concepții care depășesc aspectele legate de structuri și instrumente. Ne angajăm să facem din 2010 ocazia de a așeza sistemele noastre de învățământ superior pe o traiectorie care țintește dincolo de problemele imediate și le face capabile să răspundă provocărilor care ne vor influența viitorul.

4.3 Cerem Grupului de coordonare (BFUG) să analizeze modalitățile de dezvoltare a SEIS după 2010 și să prezinte un raport la următoarea reuniune ministerială din 2009. Acesta va include propuneri de structuri adecvate de sprijin, ținând cont de faptul că actualele structuri de colaborare informale funcționează bine și au determinat producerea unor schimbări fără precedent.

4.4 Pe baza precedentelor exerciții de inventariere, a studiilor *Tendințe* (Trends) și *Bologna privita prin ochii studenților* (*Bologna with Student Eyes*), invităm Grupul de coordonare (BFUG) să aibă în vedere pregătirea pentru 2010, împreună cu membrii consultativi, a unui raport care să includă o evaluare independentă a evoluției Procesului Bologna din 1999.

4.5 Delegăm Grupul de coordonare (BFUG) să ia decizia privind natura, conținutul și locul unei reuniuni ministeriale în 2010., decizie ce va fi luată în prima jumătate a anului 2008,

4.6 Următoarea noastră reuniune va fi găzduită de țările Benelux, la Leuven/Louvainla-Neuve, pe 28-29 aprilie 2009.